

KENTLEŞME VE KENTSEL ALAN SORUNLARI

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN (Yüksek Mimar-Kent Plancısı)

Prof. Dr. Barış ERGEN (Şehir Plancısı)

Doç. Dr. Mustafa ERGEN (Peyzaj Mimarı - Kentsel Tasarımcı)

KENTLEŞME VE

KENTSEL ALAN SORUNLARI

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN (Yüksek Mimar-Kent Plancısı)

Prof. Dr. Barış ERGEN (Şehir Plancısı)

Doç. Dr. Mustafa ERGEN (Peyzaj Mimarı-Kentsel Tasarımcı)

YAZARLAR

Prof. Dr. Fatma ERDOĞANARAS

Prof. Dr. Öner DEMİREL

Doç. Dr. Demet EROL

Doç. Dr. Murat ORAL

Doç. Dr. Mustafa ERGEN

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN

Doç. Dr. Zuhâl ÖZÇETİN

Dr. Öğr. Üyesi Elife BÜYÜKÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Meryem Bihter BİNGÜL BULUT

Dr. Öğr. Üyesi Zeynel YETKİN

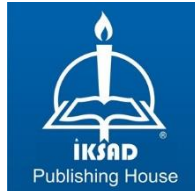
Öğr. Gör. Dr. Nihan ŞENSOY

Dr. Zeynep ARDA-ERGEN

Arş. Gör. Kemal Furkan ULUSOY

Arş. Gör. Tuba Gizem AYDOĞAN

Y. Şehir Plancısı Simge ŞAHİN

Copyright © 2023 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

Institution of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules. The first degree responsibility of the works in the book belongs to the authors.

Iksad Publications – 2023©

ISBN: 978-625-367-446-5

Cover Design: İbrahim KAYA

December / 2023

Ankara / Türkiye

Size: 16x24cm

BÖLÜM 8

Aksaray Kent Merkezi'nin Mekansal Dizin Ve Tasarım Stratejileri Bağlamında Analizi

Arş. Gör. Kemal Furkan ULUSOY¹
Doç. Dr. Murat ORAL²

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10267430>

---

¹ Aksaray Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Aksaray, Türkiye, kemalfurkanulusoy@aksaray.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3374-8264

² Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Konya, Türkiye, moral@ktun.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4848-5417

Giriş

Canlı mekanizmalarının fitratı gereği yaşamını sürdürebilmesi için hayat düzeni değişir ve şekillenir. Düzenin yapı taşlarından biri olan kentler içerisinde insan odağında barınma, yerleşme, çalışma, eğlenme gibi ihtiyaçları karşılar. İçerisinde birçok medeniyet ve kültür barındıran kentler zamanla değişmektedir. Kentlerin başlangıç noktaları geçmişten günümüze kent meydanları olmuştur. Büyüyen demografik yapı ile sayıları artan odak noktaları olan kent meydanları temelde geçmişte etrafında şekillenen kent yaşamı mekanizmasından gelmektedir. Şehirlerin nüfus oranlarının yüksek oranda artması kent meydanlarını ana odak olmaktan uzaklaştırmaktadır. İnsanların etkileşim mekanı olarak tanımlanan kent merkezleri içerisinde kent meydanları, camiler, belediye binaları, sivil mimarlık yapıları gibi kamusal mekanlarla bütünü oluşturmaktadır.

Kent merkezlerinin, meydanlarının tarihsel süreçte etkilendiği olaylar bulunmaktadır. Demografik yapının büyümesine ek olarak fizyolojik, psikolojik, ekonomik, kültürel, sosyolojik, teknolojik pek çok olayı bünyesinde barındıran merkezler geçmişte kentlerin en gözde mekanı olup günümüzde fonksiyonuna bağlı olarak birden fazla olabilmektedir. Aksaray Kent Merkezi'nin odak noktası olmasının başlıca sebeplerinden birisi kent meydanının Roma İmparatorluğu himayesi altında olduğu zamandan beri günümüze aynı lokasyonun taşınmış olmasıdır. Nüfus yoğunluğunu zaruri olarak bünyesinde barındıran kent dinamikleri valilik, belediye binaları, camiler, kent meydanları gibi kamusal yapılardır. Bu dinamiklere ek olarak çevresini şekillendiren ticari, sosyal, kültürel pek çok mekan etrafında şekillenmektedir.

Cumhuriyet Dönemi eserleri ile birlikte sivil mimarlık eserlerinin yoğunlukta bulunduğu Aksaray şehri ve kent merkezi tarihsel perspektif göz önünde bulundurularak ele alınmalıdır. Yapıların ve alanların korunmasını sağlamak çevresi ile birlikte gerçekleşmelidir. Kent merkezinde bulunan Hükümet Konağı ve Kurşunlu Cami'nin bulunduğu kent meydanı ile Ulu Cami'nin bulunduğu meydanı bağlayan Bankalar Caddesi'nin bağlayıcı sirkülasyon olarak zayıf kaldığı görülmektedir. Günümüzden geleceğe

taşınacak olan kent merkezinde mimari kimlik, kolektif bellek etkisi, yer duygusu zamanla zayıflamıştır. Kent merkezinin kimliğini tekrar kazanabilmesi ve toplumun belleğinde bulunan yer duygusunu kazandırmak için kamusal mekanlar ve çevresiyle birlikte ele alınmalıdır.

1. Materyal Ve Yöntem

Aksaray Kent Merkezi Örneği kapsamında kent merkezini oluşturan odak noktaları, Hükümet Konağı, Ulu Cami, Kapalı arşı, Kurşunlu Cami ve Belediye Binası ele alınmaktadır. Kent merkezi kapsamında zaman-mekan bağıntısı ile sanayileşme sonrası kentleri etkisi altına alan dönemler ve mimari tasarım sınırları ele alınmaktadır. Tasarım sınırlarını oluşturan kültürel, coğrafi, demografik, teknolojik, sosyokültürel kapsamlar kolektif bellek çerçevesinde değerlendirilmektedir. Erişilebilirlik, alan yönetimi, etkileşim, sirkülasyon, odak noktaları gibi kentsel tasarım stratejileri bağlamında kent merkezleri, yapı adaları, sokak yapıları, yapı bileşenleri ile bütünlüşik bir şekilde tasarlanabilmektedir. Türkiye genelinde tasarlanan kentsel dönüşüm örnekleri, makro ölçekte iklim, topoğrafya gibi koşullar bağlamında Türkiye'deki farklı şehirlere örnek teşkil etmektedir.

Kümelenme yöntemi ile ayrılan kent odakları arasındaki sirkülasyonu sağlayan akslar, meydanlar, geçiş noktaları mekânsal dizin yöntemi ile ölçülmüştür. Odak noktaları arasında kurgulanması tespit edilen cazibe alanları, odak noktaları arasındaki bağlantıyı 10 kuvvetlendirmesi için yeşil ve su aksları kentsel tasarım stratejileri bağlamında tespit edilmektedir.

Tasarım stratejileri bağlamında belirlenen yöntemler;

- Ulu Cami ve Kent Meydanı bağlantısını sağlayan Bankalar Caddesi aksı üzerinde etkileşim ağını güçlendirecek cazibe alanları tasarımı, ana odak noktaları olan Hükümet Konağı önü meydan ile Ulu Cami önündeki meydanların çeşitliliğinin kurgulanması
- Meydanlardan birinde su yoğun olacak şekilde diğerinde yeşil alan yoğun olacak şekilde farklı alan çeşitliliği oluşturularak tasarlanması
- Kent merkezine ulaşım ağını destekleyen sokak kesitlerinin kurgulanması

- Birincil yaya aksı üzerinde bulunan kaldırımların bir bölümünde yayaların iklime karşı korunması önlemiyle sirkülasyonun sağlanması
- Odakların kamusal, ticari, dini gibi farklı fonksiyonlar ile çeşitliliği arttırması, kent planlamasının hiyerarşik kümelenme kapsamında oluşması
- Ana sirkülasyon üzerinde sürekliliği sağlayacak açık alanların kurgulanması ve kent merkezine sokaklar yardımı ile kurgulanan mahalle bağlantılarının geçişliliğin arttırılması
- Aksları belirleyen tarihsel izlerin vurgusu, tarihsel süreçte farklı dönemlerde imar edilen yapıların arasında güçlü bağların kurgulanması
- Kent merkezinde erişilebilirliği sağlayan stratejik geçiş noktalarının kurgulanması

Yaya odaklı olarak nirengi noktaları arası bağlantıyı form ve fonksiyon ile sağlayan kentsel tasarım stratejileri, yöntem olarak belirlenmektedir.

Odak noktalarını bağlayan Bankalar Caddesi, Eski Sanayi Caddesi gibi akslara ek sokak yapıları, yapı adaları, yapı bileşenleri, erişilebilir ve ulaşılabilir kent merkezi için stratejik yöntemlere dahil olmaktadır. Tarihsel süreç bağlamında odak noktaları arasında yaşanan bağlantı kopuklukları uygulanabilir kentsel tasarım stratejileri, mekânsal dizin analizi ile tasarım sınırları çerçevesinde çözümlenebilmektedir.

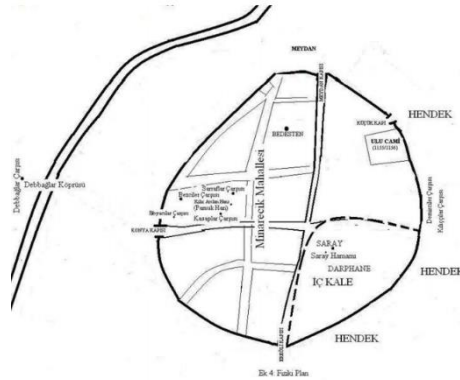
2.Aksaray Kent Merkezi'nin Mekansal Dizin Ve Tasarım Stratejileri Bağlamında Analizleri

Aksaray ili coğrafi konum itibari ile Orta Anadolu Bölgesindedir. Nevşehir, Niğde, Konya, Ankara ve Kırşehir illerine komşudur. Aksaray yüzölçümü 7.997 km² olup 2021 nüfusu, tahmini verilere göre 426.301'dir. Aksaray ili merkez nüfusu 2007 yılından 2016 yılına kadar her yıl artış gösterirken 2017 yılında düşüş yaşanmıştır. 2017 yılından 2021 yılına dek nüfus artışı devam etmektedir.

Aksaray ilinin bilinen tarihi Orta Anadolu'da yerleşik hayata geçiş döneminde kurulan ilk köy yerleşim bölgesi olan Aşıklı Höyük ile başlamaktadır. Aksaray, İpek Yolu'nda bulunan ve Kapadokya'yı batıya bağlayan önemli bir konuma sahiptir. 11 bin yıllık geçmişe sahip olan Aksaray ili önemli konumundan da dolayı bu zaman içerisinde Hitit, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi çeşitli imparatorlukların egemenliği altında kalmıştır. Birçok ticari faaliyete merkezlik yapmıştır.

Aksaray 15 Temmuz Milli İrade Meydanı(Kent Meydanı); Yakın zamanda adı değişen 15 Temmuz Milli İrade Meydanı'nın önceki adı Hükümet Meydanı idi. Aksaray tarihi boyunca ilk olarak Roma İmparatorluğu bu bölgeyi merkez haline getirmiş ve hala merkez özelliğini yitirmemiştir. "II. Kılıçaslan Aksaray'a çok önem vermiştir. Camiler, kervansaraylar, bedestenler yaptırmıştır. Kalesini tahkim etmiştir. Bugün çarşı, park ve hükümet binaları olan saha o zamanki kale içinde iç şehir imiş."(Oral, 2014: 222) Selçuklu zamanında kale içi olan bu bölge o zamanda da merkez olmaya devam etmiştir. Tarihsel gelişimlere bakarak Aksaray uzun yıllar boyunca tek merkezi odak haline getirmiş ikinci bir merkeze ihtiyaç duymamıştır. Merkez bölge olarak aynı kalmış fakat zamanla yapılar, sokaklar çağın gerekliliklerine uyum sağlayarak değişime uğramıştır.

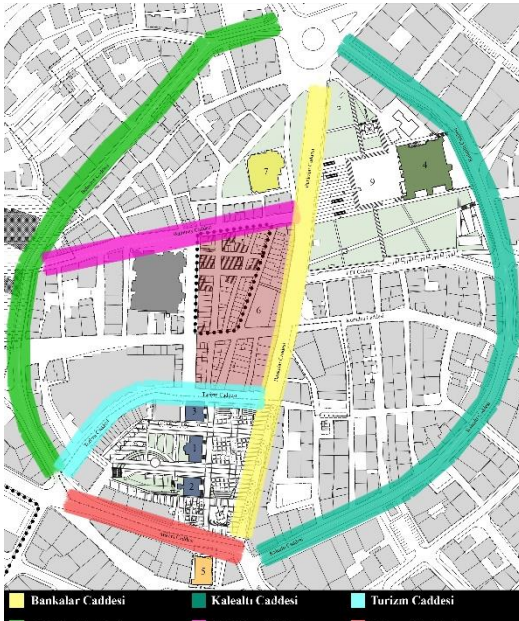

Şekil 1 Aksaray İç Kale Sınırları (Nevzat Topal, 2006, s.129; Gürel Ağır, 2019; 87)

Aksaray Ulu Cami; "Aksaray İli merkezinde bulunan "Ulu Cami" Osmanlı belgelerinde "Karamanoğlu Mehmed Bey Camii" adıyla geçmiş, sonradan "Ulu Cami" olarak adlandırılmıştır. Yapının ilk defa Sultan I. Mesud

zamanında (1116-1155) inşa edildiği ve II. Kılıçarslan döneminde (1155-1192) onarıldığı kabul edilmektedir. Caminin minberi bu ilk yapıdan kalmıştır; üzerinde minberin ve yapının mimarı Hoca Nûştegin el- Cemâlî'nin ismi yazılıdır. Günümüzde Aksaray Müzesi'nde bulunan kitâbeye göre yapı, mimar Fîruz tarafından Karamanoğlu II. Mehmed Bey zamanında 811 (1408) yılında yenilenmiştir. Bazı araştırmacılar ise vakfiyelere dayanarak yapının inşasına Karamanoğlu Mehmed Bey zamanında başladığı ve oğlu II. İbrâhim döneminde 834 (1431) yılında tamamlandığı, minberin de II. İbrâhim tarafından bir Selçuklu yapısından getirildiği ileri sürülmektedir. 1925'te mühendis Sâlih Bey tarafından kapsamlı bir şekilde onarılmış, son olarak 1980'de bakımdan geçirilmiştir. Yapının süsleme açısından en önemli kısmı ahşap minberidir. Selçuklu döneminin özgün örneklerinden biri olan minber künde-kârî tekniğiyle yapılmış, sedef kakma ve kabartma süslemelerle değerlendirilmiştir.”(Yaman, Kurt, 2019; Cami yapılışından bu yana birçok kez restore edilmiştir. Dış cephesinde restorasyonlardan kaynaklanan değişimler bulunsun da cami plan olarak orijinalliğini korumaktadır.

2.1.Kent Merkezinin Tasarım Stratejileri Bağlamında Değerlendirilmesi

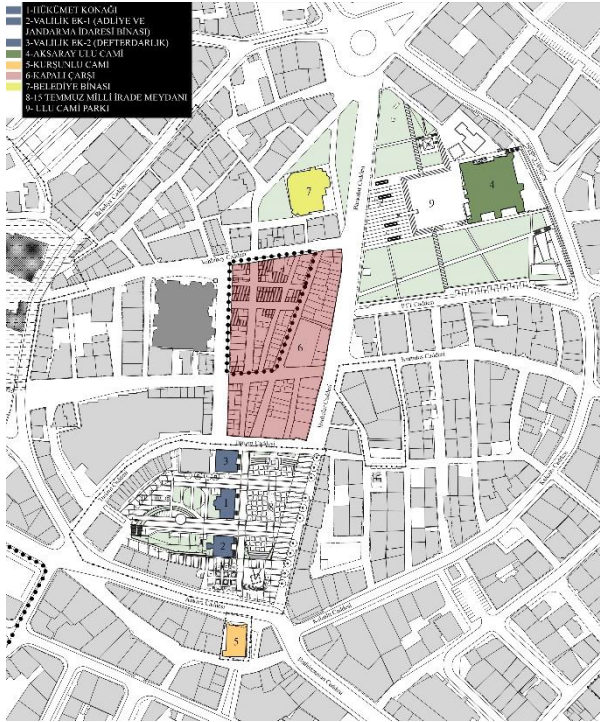
Şekil 2 Ulaşım Aksları Haritası

Mevcut imar planı ile tasarlanan kentsel tasarım alanlarında, imar planları kapsamında yeniden işlevlendirilerek, günümüz yaşamsal faaliyetlerinin ortak menfaatler çerçevesinde ilgi çekici hale getirilmesi için yöntemler kurgulanmaktadır. Geliştirilen fonksiyonların ve formların toplum ortak değerleri gözetilerek fayda sağlaması gerekmektedir. Mekan kurguları ulaşılabilir, erişilebilir olacak

Şekilde tasarım stratejileri geliŐtirilmektedir.

Kimlikli kentsel dokunun, yarı aÇık mekan kurgularının arttırılmasının, yaşamsal faaliyetlerin kalitesini arttırması amaŐlanmaktadır. Geliştirilen yontemlerde amaÇ, temel kurguların bir arada bütüncül tasarlanmasıdır. Bütüncül tasarlamadaki hedefler;

- 1- Ulaşım ve ulaŐılabilirliĐi arttırmak
- 2-Bütünlüşme ve sürekliliği sağlamak
- 3-Ekonomik ve yaşamsal canlılığı arttırmak

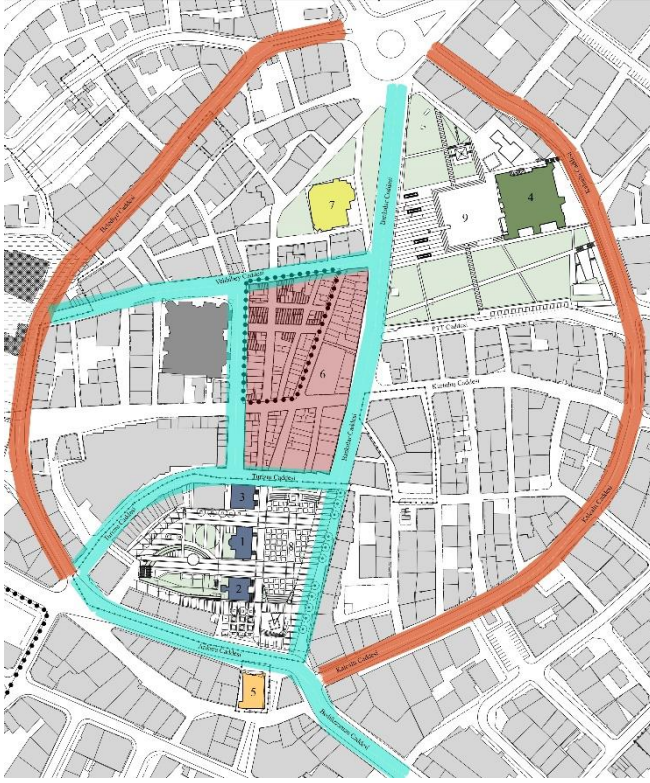
Şekil 3 Çalışma Alanı, Aksaray Kent Merkezi

Çalışma alanı, Aksaray ili, Merkez ilçesinde bulunan Aksaray ÇarŐısı olarak bilinen Kent Merkezi'dir. Çalışma alanı Kalealtı Caddesi ve Belediye Caddesi akslarının keŐiŐim noktaları ile sınırlanmaktadır. Alanı çevreleyen Aksaray Kalesi izleri bulunmaktadır. Kent Merkezi geŐmiŐ medeniyetlerde kale iÇi olarak nitelendiren alanda Ulu Cami, Hükümet Konağı, Hacı BektaŐ Cami(Kurşunlu Cami), Kapalı Çarşı, Belediye Binası gibi nirengi noktaların

bütünleşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Çalışma alanı, kamusal ve yarı kamusal alanlar, ticari alanlar ve dini alanların yoğunlukta olduğu odak noktalarından oluşmaktadır.

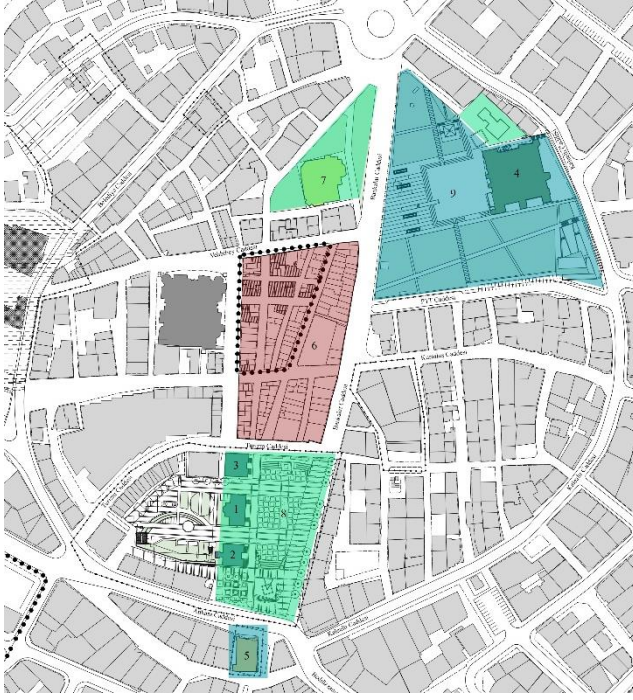
Hükümet Konağı önünde bulunan 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ile Ulu Cami Parkı arasında ulaşımı sağlayan Bankalar Caddesi aksı bulunmaktadır. Bankalar Caddesi, meydanın tam ortasından geçen yol kent yaşamında omurga görevi görür. Bu yolun Anadolu Selçuklu Dönemi'nde hatta daha öncesinde bile var olduğundan bahsedilir. Bankalar Caddesi ve bundan sonra bahsedeceğimiz caddeler arasında kalan bölge çok önceleri Aksaray Kalesi'nin bulunduğu bölgedir. Bankalar Caddesi Orta Çağ'dan beri mevcut olan kalenin bulunan beŐ kapısından ikisini birbirine bağlayan kalenin tam ortasından geçen akstır. O zamanlardaki önemini halen korumaktadır (Gürel Ağır, 2019: 90).

Bankalar Caddesi aksı, Ulu Cami, Belediye Binası, Kapalı Çarşı, 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ve Hükümet Konağı'nı birbirlerine bağlayan en önemli ana akslardan birisidir. Tasarım sınırları kapsamında kümelenen kent meydanı ve Ulu Cami Meydanı arasında köprü görevi taşımaktadır. Tasarımsal bağlamda geçişliliği sağlayacak, tasarım stratejilerinin kurgulandığı akslardan birisidir.

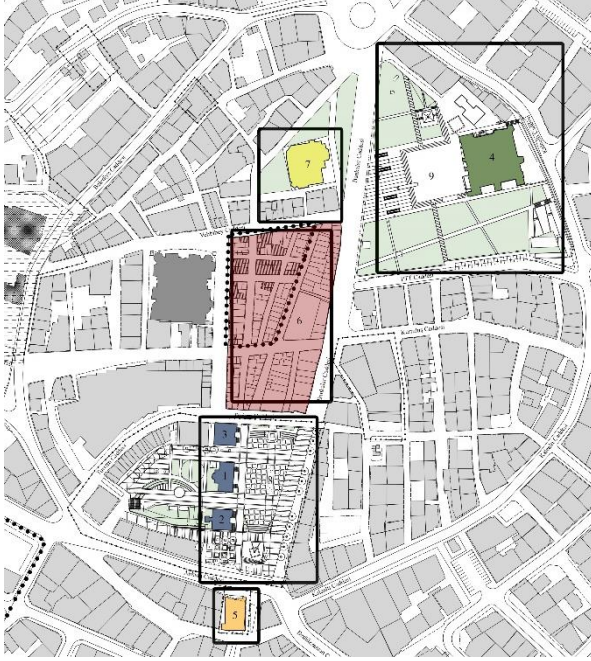
Şekil 4 Kamusal-Ticari Bağlantı Aksları

Aksaray Kent Merkezi, kamusal, dini, ticari odak noktaları ile birlikte konut yapılarının yoğunlukta bulunduğu şehrin nirengi noktalarından biridir. Roma İmparatorluğu idaresi altından beri konum olarak günümüzdeki yerinde bulunan kent merkezi, kamusal, ticari ve dini yapılar kapsamında kümelenmektedir. Cumhuriyet Dönem eseri olan Hükümet Konağı, Beylikler Dönemi eseri olan Ulu Camii çevresi ile birlikte başlıca nirengi noktası olma özelliği taşımaktadır.

Şekil 5 Kamusal-Ticari-Dini Odaklar

Yapılara, mekanlara yüklenen fonksiyonlar ve tarihsel süreç kapsamı, kent merkezinde mekanlar arası kademe oluşturmaktadır. Hükümet Konağı ve 15 Temmuz Milli İrade Meydanı il Ulu Cami ve Ulu Cami Meydanı odaklı hiyerarşik düzen bulunmaktadır. Hiyerarşik bağlamda kümelenme oluşmaktadır. Odak noktaları kapsamında değerlendirilen iki açık alan toplumun çeşitli ihtiyaçlarına farklı cevaplar vererek alan çeşitliliği oluşturmaktadır. Oluşan kümelenmeler, toplumsal bağlamda kentsel stratejiler bağlamında farklı niteliklerde değerlendirilmektedir. Kümelenme, tarihsel süreç kapsamı ile oluşmakla birlikte açık alan boyutu, alan çeşitliliği, odak farklılığı gibi birçok kapsamda oluşabilmektedir. Bu kapsamda Aksaray Kent Merkezi, kamusal ve yarı kamusal, ticari ve dini mekanlar gibi mekanlara yüklenen fonksiyonlar neticesinde hiyerarşik bağlamda kümelenmektedir. Kümelenme stratejisi, ihtiyaç odağında alan çeşitliliğinin sağlanmasıyla yoğunluğun toplumun sosyal, kültürel, ekonomik birçok ihtiyacı bağlamında dağıtılmasına cevap vermektedir.

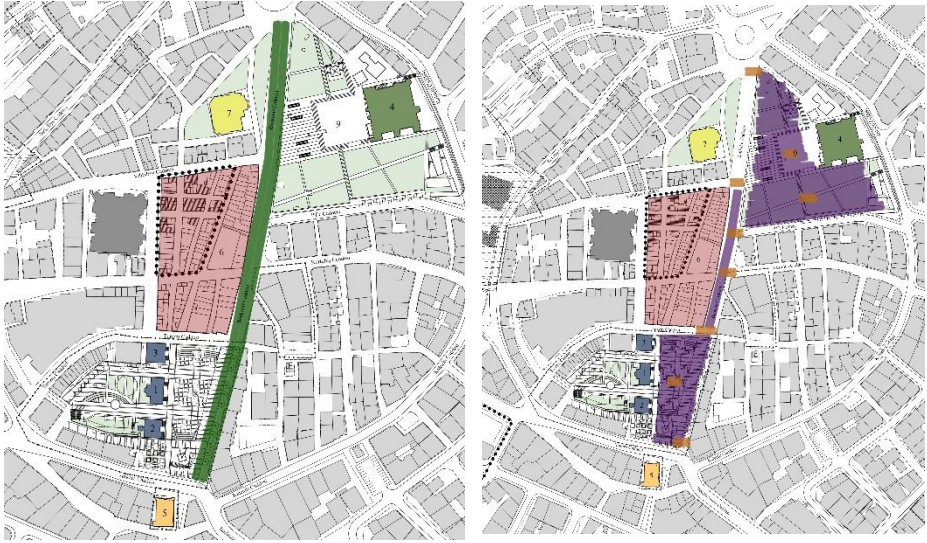

Şekil 6 Kümelenme Stratejisi

Hiyerarşik bağlamda 1 ve 2 numaralı odak ve küme olarak nitelendirilebilecek Ulu Cami ve çevresi ile Hükümet Konağı ve çevresi alan çeşitliliğini sağlamak için geniş açık alana sahip oluşumlardır. Kümeler arası farklılık stratejisi kapsamında, kümelerin ayrışması, odakların sıfatlandırılması için su ve peyzaj yoğunluğu ile alan çeşitliliği sağlanabilmektedir. Ulu Cami ve çevresi mevcut peyzaj yoğunluğu açısından doymun bir mekan yapısına sahip olduğu için Hükümet Konağı ve çevresi su ögesinin yoğunluğu ile stratejik bağlamda ayrıştırılabilmektedir.

Odakları birleştiren Bankalar Caddesi aksı birleŐtirici, bütünlüŐtirici özelliklere sahiptir. BirleŐtirici ve bütünlüŐtirici fonksiyon tasarım stratejileri bağlamında açık alan sirkülasyonu ve cazibe alanları oluşturularak karşılanmaktadır. Odaklar arası bağlantı kurgusu, mekânsal doku geçişleri, açık alan geçişleri, cazibe alanları ile fonksiyonel tasarım geçişleri ile kurgulanabilmektedir. 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ile Ulu Cami Meydanı arasında yaşanan mekânsal kopukluğu gidermenin stratejik yöntemleri Bankalar Caddesi aksı üzerinde kurgulanacak mekanlar ve yüklenecek

fonksiyolar ile stratejik bağlamda giderilebilmektedir. Küresel bağlamda dünyaya açılan kentler yerel nüfus yoğunluğuna ek turist yoğunluğu ile karşı karşıyadır. Kenti tanımayan bireylerin, tarihsel izler arasında bağlantı kuracak aks ile odak noktaları arasındaki bağlantıyı takip edebilmektedir.

Şekil 7 Odakları Birleştiren Ana Aks, Bankalar Caddesi

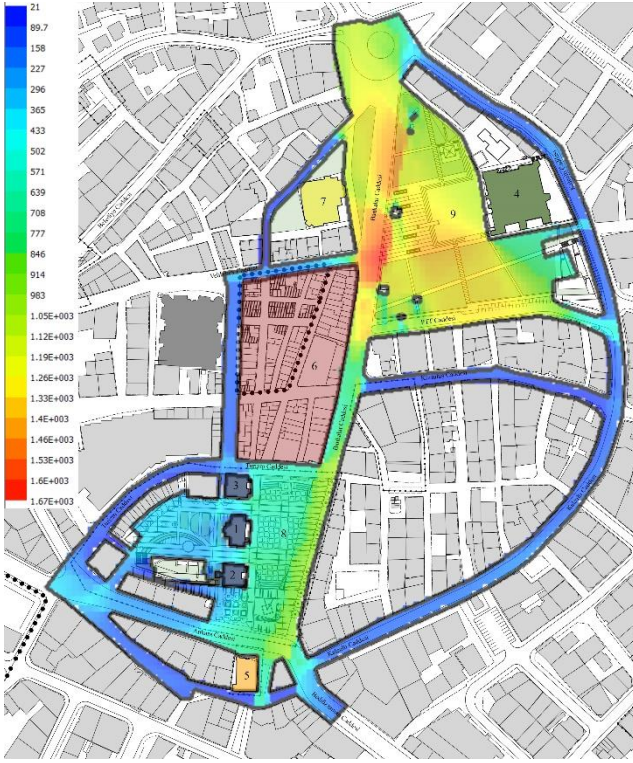
İklimsel koşullar kapsamında toplumun yoğun olarak kullandığı odak noktaları arasında bağlantı kurmanın kentsel bağlamda stratejik yöntemlerinden birisi de arkad, revak, sundurma gibi mimari öğelerin oluşturduğu yarı açık alanlardır. Aksaray Kent Merkezi'nde tasarım stratejileri kapsamında yeşil aks kurgusu ya da cazibe alanlarının oluşturulacağı birincil yaya yolu olan Bankalar Caddesi aksının bir bölümünde, ticari ve kamusal işlemlere sahip zemin kotta iklime karşı koruyucu önlemler alınmalıdır. Bu önlemler yarı açık alanda kent mobilyaları ile desteklenebilmektedir. Tasarlanan aks, iklimsel bağlamda koruyucu önlem olmakla birlikte kümelenen odaklar arasında bütüncül bir bağ kurmak için stratejik bir araçtır.

2.2.Kent Merkezinin Mekansal Dizin Yöntemi Açısından Değerlendirilmesi

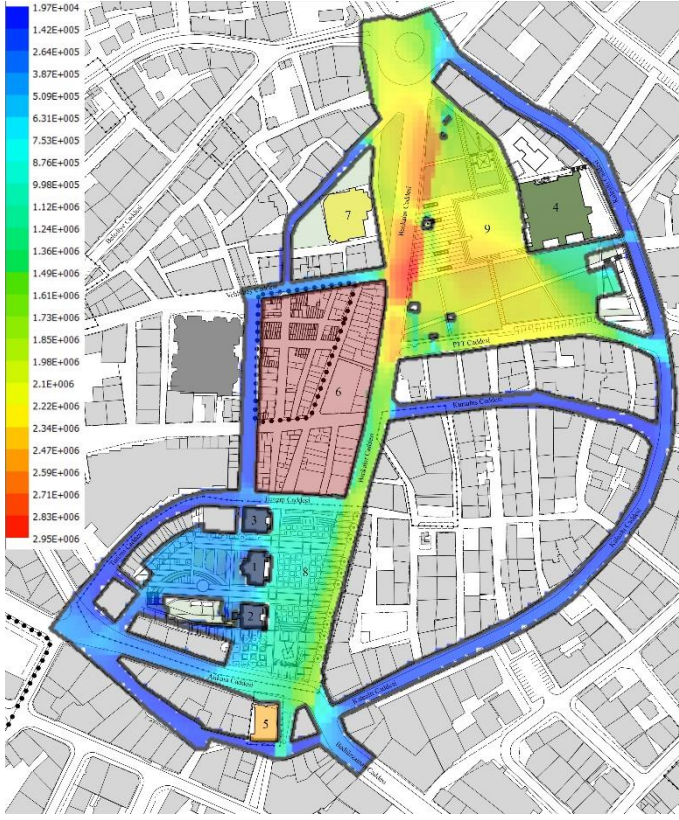
“Mekansal Dizin (Space Syntax) yöntemi, kent ve yapı ölçeğinde inşa edilmiş çevrenin mekansal biçimlenme özelliklerinin tanımlanması ve analiz edilmesi için geliştirilmiş, teori ile desteklenen bir teknikler bütünüdür. Bir başka deyişle, mekansal örgütlenmeyi biçimleyen süreçleri ve altta yatan sosyal anlamları kavramayı amaç edinen bir yaklaşımdır. Mekanın, sosyal yapıyı ve hatta onu oluşturan farklı katmanları da etkileyen bir boyutu olduğundan hareketle, sosyal yapı ve mekan arasında karşılıklı bir ilişkinin varlığına inanan bir düşünce yapısı üzerine kurgulanmaktadır. Nesnel olarak kenti okumaya yarayan mekansal dizin, mekan örgütlenmesi ve sosyal yapı arasında doğrudan ilişki olduğuna inanmakta, özellikle kentsel açık alanlarda hareket ve görüş alanlarını karşılaştırarak insanların bir araya gelme potansiyelini araştırmaktadır.” (Çakmak Yılmaz,2010)

“Mekanın biçimlenme parametrelerinden “bütünleşme değeri” yöntemde ana ölçüttür. Bunun dışında analiz modelinde control, connectivity (bağlantı), derinlik (depth), geçirgenlik (permeability), kompaktlık (compactness), oriantation (yönlenme) vb. mekansal değeri ve bunların birbirleri ile ilişkisi mimari ve şehir ölçeğinde mekansal özelliklerin analiz edilmesinde kullanılır.” (Gündoğdu,2014: 259) Bir mekanın doğrudan bağlı olduğu birincil derece mekan sayısı Bağlılık Değeri(Connectivity) ile ölçülmektedir.

Şekil 8 Kent Merkezi Bağlılık Değeri (Connectivity) Analizi

Ulu Cami Meydanı ve 15 Temmuz Milli İrade Meydanı birincil derece mekanlarla doğrudan temas eden, geniş açık alana sahip mekanlardır. Ticari, kamusal yoğunlukta mekanlara sahip iki alanın bağlantı noktası olan Bankalar Caddesi aksında temasın azaldığı görülmektedir. Mekanlarla doğrudan temasa etken açık alanın ölçeğine bağımlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bağlantı aksları arasında bağlantı değeri en yüksek cadde Bankalar Caddesi olarak görülmektedir.

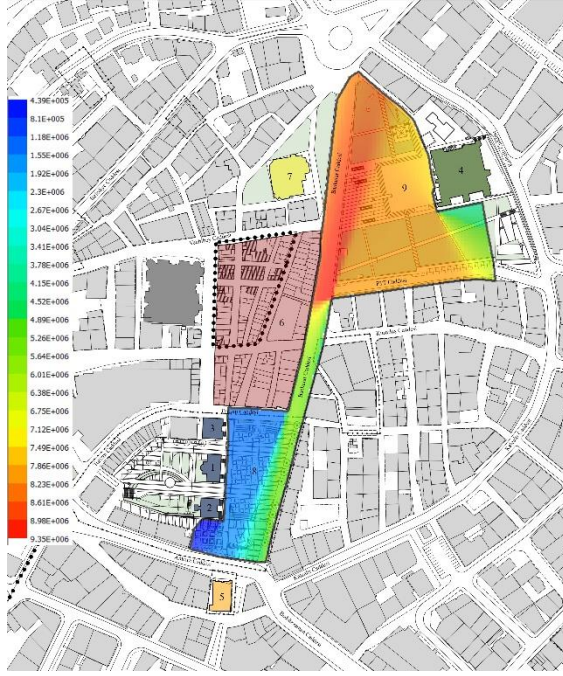

Şekil 9 Bütünlüşme Değeri (Integration)

Hareket seviyesinin açık alanlarda yoğun olduğu analiz sonucu tespit edilebilmektedir. Hiyerarşik olarak kümelenen bölgeler arasında bütünlüşme değeri baz alınarak kentsel mekan kalitesi, bağlantısı artırılabilir. Aksaray Kent Merkezi kapsamında hiyerarşik kümelenme sonucu ana odak noktaları olan Ulu Cami ve Hükümet Konağı önünde bulunan meydanların bütünlüşme değerlerinin yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Kümeler arası bağlantı, bütünlüşme kurgusu tasarım stratejileri bağlamında analiz yöntemiyle güçlenmektedir.

Alan olarak yoğunluğa sahip Ulu Cami ve çevresine erişim aksları kuvvetli olmakla birlikte Hükümet Konağı ve çevresinde Bankalar Caddesi aksı Ulu Cami meydan aksına ulaşım sağladığı güçlü kalan akslardandır. Ulu Cami ve çevresi mahalle, cadde, sokak kesitlerinden kent meydanına oranla daha

erişilebilir ve ulaşılabilir ölçektir. Oluşan kümelenme hiyerarşisi stratejik bağlamda tarihsel boyutla birlikte alan ölçütü ile de belirlenebilmektedir.

Şekil 10 Kent Meydanı ve Ulu Cami Meydanı Arasındaki Bütünleşme Analizi

Aksaray kentinin odak noktalarından olan kent merkezi kapsamında tasarım yapılırken kompakt ve kontrol edilebilirlik analizleri kapsamında tasarım stratejilerinin uygulanabilir olduğu gözlemlenmektedir.

Kentsel mekandaki bütünleşme değerinin dağılımının alandaki hareket dokusuyla ilişkisi, meydanlar arası ana aks kurgusu olan Bankalar Caddesi üzerinde kuvvetlenme stratejisini açıklamaktadır. Tarihsel süreçte odak noktası haline gelen mekanlar küreselleşen dünya kentleri kapsamında etkileşim içerisinde olmaktadır. Akışı sağlama yöntemlerinden birisi olan cazibe alanı fonksiyonu yüklemek için bütünleşme analizinde mekanların oluşacağı alan Bankalar Caddesi aksı üzerinde görülmektedir. Farklı seviyelerdeki alanların birbirleri ile etkileşim seviyelerini bütünleşme analizi ile ölçmek mümkündür. Aksaray Kent Merkezi'nde analiz sonucu Bankalar Caddesi aksının nitelikli bir geçişlilik sağlaması gerektiğine işaret etmektedir. Stratejik bağlamda cazibe

alanları, yarı açık alan tasarımları, ticari ve kamusal fonksiyonlar yüklenmesi, Bankalar Caddesi aksında değerlendirilmelidir.

3.Sonuç Ve Değerlendirme

Mekan kurgusunu oluşturan tasarım alanı büyüklüğü, topoğrafya verileri, iklim verileri, yaya ve araç yoğunluğu, mevcut imar durumu, doğal oluşumlar, kültürel miraslar, sit alanları gibi çevresel faktörler bulunmaktadır. Canlı mekanizmaların yaşamlarını sürdürdüğü kentlerde çevresel faktörler bağlamında kentlerde yaşam kalitesinin artması için stratejiler belirlenmektedir. Kentsel tasarım stratejilerinin belirlenme koşulları, tasarımı sınırlayıcı öğeler olan coğrafi koşullara, iklime, mekana, kültüre, ölçeğe, yönetmeliklere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Tasarım stratejilerinde hedeflenen ulaşılabilirliğin artması, bütünleşme ve sürekliliğin artması, ekonomik ve yaşamsal canlılığın artması kent örtüsü ve kent dokusu bağlamlarında değerlendirilmektedir.

Etkileşim, kentte kümeleşen parçaların bütünleşmesi, mekanların yakın çevresi ile kurduğu ilişki, etkileşimi arttıracak cazibe alanları, kentsel dinamiklerin ele alınması ve kurgulanmasıyla mümkün olacaktır. Sirkülasyon, aksların süreklilik sağlaması için yeşil, su gibi öğelerle çevredeki yapıların form ve fonksiyon kurgusunun tarihsel izler kapsamı ön planda tutularak stratejik olarak planlanmaktadır. Sirkülasyon hattındaki odaklara farklı fonksiyon yükleme stratejisi, odaklar üzerinde kurgulanacak temalar fonksiyonel bağlamda sıralamayı ortaya çıkarmaktadır. Fonksiyonel ve formsal bağlamda mekanlar arasında hiyerarşi ortaya çıkmaktadır. Hiyerarşi oluştuktan sonra eski ve mevcut izler referans alınarak akslar şekillendirilmektedir. Kentsel planlama stratejilerinin planlanacağı alanda, doğal ve kültürel miraslar, yakın çevrede bulunan izler, imge niteliğindeki yapılar akslar üzerinde etkenlerdendir. Kent merkezinin birbirine bağlanması kentsel tasarım stratejilerinin temel kurgusunu oluşturmaktadır.

Odaklar arası bağlantı aksını belirleyen tarihsel izler bulunmaktadır. Odak noktaları arasında etkileşim oranının artırılması için cazibe alanları tasarlanmalıdır. Odakları birbirine bağlayan bankalar caddesi aksı etkileşimin en önemli noktasıdır. Bütünleştirici ana sirkülasyon görevi taşımaktadır.

Bankalar Caddesi aksı mekânsal dizin analizinde de görüldüğü gibi 15 Temmuz Milli İrade Meydanı ile Ulucami Meydanı arasında mekânsal kopukluğa sebep olmaktadır. Kopukluğu gidermek için cadde üzerinde yarı açık alan ve yeşil aks kullanılmalıdır. Bankalar caddesi aksını desteklemek için bu caddeye bağlanan diğer akslar da kuvvetlendirilmelidir.

Kaynakça

- Gündoğdu, M., 2014, Mekan Dizimi Analiz Yöntemi Ve Araştırma Konuları, Art-Sanat 2/2014, Ss. 259
- Gürel Ağır, Ç., 2019, Tarihsel Çevrenin Sunduğu İmgeyi Okuyarak Kentsel Kimlik Arayışına Bir Yaklaşım: Aksaray Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ss. 82-129
- Oral, M.Z, 2014, Aksaray'ın Tarihi Önemi Ve Vakıfları, Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi Yıl:1 Sayı:2, Ss. 222
- Yaman, A. Ve Kurt, M., 2019, Tarihi Ve Kültürel Mirasların Belgelenmesi Ve Üç Boyutlu Modellenmesi İçin Geoslam Yersel Lazer Tarayıcının Kullanım Olanaklarının Araştırılması: Aksaray İli Ulucami Örneği, Türkiye Lidar Dergisi, Ss. 6
- Yılmaz Çakmak, B., 2010, Sayısal Analiz Yöntemlerinden Mekansal Dizin (Space Syntax) Yönteminin Mimari Tasarım Eğitiminde Kullanılması, Mimarlık Eğitiminin Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu, Ss. 7

Dipnot: Makale yüksek lisans tezinden üretilmiştir. ³

---

³ Ulusoy, K.F., 2021, Geçmişten Geleceğe Değişkenleriyle Mimari Tasarım Sınırları Aksaray Kent Merkezi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi